

ЛЮБЕН ДИЛОВ

ПОРЕДНИЯТ НОМЕР

chitanka.info

*Ще дойде време, когато машината ще бъде
в състояние да напише без човешка помощ
поръчаната ѝ творба, да я коригира и... да я
хвърли в кошчето за боклук.*

Ф. Кафка

В Института за робототехника и изчислителни машини се подготвяше празненство. Поводът беше основателен — вече месец безупречно работеше опитният образец на новия електронен мозък за роботите от осемнадесетото поколение. Институтът бе изпреварил своите съперници от другите страни и всичките му сътрудници — от портиера до самите конструктори — еднакво се гордееха с постижението си. Международната контролна комисия определи, че той действително отговаря на всички изисквания, които се поставят пред новото поколение универсални роботи, и тържествено му присъди поредния номер, а патентните учреждения по света веднага регистрираха раждането на новата генерация помощници на човека. Единствено строгостта на закона още държеше работа на изпитвателния стенд. Въпреки че той бе предназначен за работа не на Земята, а на Марс, на Луната и на океанското дъно, въпреки че не показваше никакви отклонения от задължителните норми, мозъкът му трябваше да си остане отделен от ходовата част още пет месеца. Законът беше неумолим, защото бе имало вече случаи на злоупотреби, а и всяко ново поколение изкуствени мозъци се раждаше с още по-необозрими възможности, които почти се изплъзваха от контрола на човека.

Това, естествено, не пречеше на институтския колектив да бъде весел — то си беше в реда на нещата. Институтът бе си свършил работата отлично, дадоха му и разрешението по-рано, отколкото на другите да се заеме с модела за роботите от следващото поколение, което предопределяше и бъдещите му успехи. Самият новосъздаден електронен мозък, за да не скучае неподвижен на стенда, работеше вече над проекта. Впрочем на книга той беше почти готов, но конструкторският колектив поиска от новия робот мнение за бъдещия

му събрат и сега той го „оглеждаше“ от всички страни, „обсъждаше“ го в себе си като загрижен за съдбата на сина си баща и предлагаше ценни корекции. Някак между другото обаче той подхвърли и няколко идеи, които смаяха учените. Не че тези идеи бяха нови, те съществуваха отдавна, но се отнасяха за далечните поколения роботи, за тридесетото или може би чак за петдесетото, и представляваха по-скоро мечти, отколкото сериозни идеи. Те занимаваха само научните фантасти.

Откъде бяха дошли тези идеи в Емо-18, както го наричаха по проекта си конструкторите му? Неговата програма не би трябвало да е в състояние да ги роди. Електронният мозък строи логически своите изводи само като подрежда подадените му от човека или приетите от околната среда сведения, като анализира и съпоставя с онова, което предварително е заложено в блока на паметта му. Колкото и сложен по устройство, той все пак си остава една създадена по законите на техниката машина, затова машината-мечтател е немислима, а една фантазираща машина е повредена машина.

Идеите, които Емо-18 предлагаше за работа от следващото поколение, обаче бяха напълно верни, нереални ги правеше единствено това, че не бяха по силите на днешната техника. Ето защо конструкторският колектив не се разтревожи, по-скоро се зарадва още веднъж на изненадващите способности на своята млада рожба. Разбира се, те още се пазеха в тайна. Нека отшумеше възбудата от досегашното напрежение, нека минеше празникът, тогава конструкторите щяха да се заемат с въпроса, как са се пръкнали тези идеи у новия електронен мозък и дали не биха могли да бъдат изтеглени по-напред в работните планове на института. Щом създаденият от техните мозъци Емо-18 им ги предлагаше, може би щеше и да им подсказе как да ги осъществят.

Великолепното време позволи празненството да бъде изнесено на открито, да стане истинско градинско увеселение с гирляндите му, с фойерверките, с бюфетите и огньовете, с оркестрите и веселите изненади — както подобаваше за голямата научна и трудова победа. Още от сутринта всички бяха заети с подготовката. В нея участваха дори и работните електронноизчислителни машини на института, конструирвайки разни фантастични съоръжения и остроумни игри. А и самите гении на института, конструкторите на Емо-18, с увлечение сглобяваха и ковяха редом с обикновените служители из скритите

кътове на институтския парк, та не се оставиха лесно да бъдат откъснати от рядкото забавление, макар шепотът на отговорния оператор да звучеше доста тревожно.

На края все пак се събраха в изпитвателната зала, където бе инсталиран виновникът за тържеството. На стенда стърчеше само торсът и „главата“ на робота. Лишен от ходовата си част и работните крайници, той изглеждаше неприятно безпомощен въпреки внушителните си размери. Отговарящият за него оператор повтори сега пред всички своята тревога във вид на кратък доклад. През нощта електронният мозък неколнократно се включвал сам, работел дълго с всичките си блокове, без да съобщава над какво, а от сутринта пък непрекъснато бълвал проекти за себеподобни. При това — доста модифицирани.

Той им ги показва. Наистина бяха цяла купчина, най-малко за петдесетина такива „емовци“. Единият от конструкторите, почти младеж, взе напосоки два от микрозаписите, пхна ги в прожекционния апарат и конструкторите внимателно заизучаваха уголемените на екрана му изчисления и чертежи. Нямаше грешка — в микрозаписа се съдържаше безукорно изпълнената конструкция на робот от новото поколение, към чийто номер би могло да се добави и някоя буквичка, защото в схемата бяха внесени малки, но също така безупречни промени, които биха дообогатили робота с нови способности.

На пръв поглед — нищо ненормално. Емо-18, както всички универсални роботи от дванадесетото поколение насам, също можеше да се самовъзпроизвежда. Ако го пуснеха в склада със съответните части, той щеше и да сглоби своя двойник, което специално бе проверявано по време на изпита му от международната приемателна комисия. Тогава роботът обаче не бе направил никакви корекции на собствената си конструкция и то отговаряше на програмата му. Както на неговите предци до дванадесетото поколение назад, на него бе позволено да се възпроизвежда без специално поискване, само когато не ще може да се справи с възложената му работа някъде далеч от човека — в Космоса или на океанското дъно. Новото в Емо-18 беше, че в такова положение той трябваше да е способен, когато се сблъска с непредвидени природни условия или непосилни за него трудности, по собствена преценка да видоизмени така двойника си, че той да свърши

това вместо него. Но тук, на стенда, в защитената от каквато и да било природа среда? Какво беше го прихванало?

— Ражда като зайка — рече отговорният оператор.

Сравнението му не предизвика усмивки, защото в същия миг от предавателния отвор наистина изхвъркна поредната касетка с микрозаписа. Своеволието на робота можеше да бъде само резултат от сериозна повреда.

— Значи, се включваше сам? Без програмен повод? — попита замислено главният конструктор, макар операторът да бе им го повторил достатъчно ясно.

— Нещо повече — отвърна той. — Одеве му възложих да продължи работата върху проекта от деветнайсетото поколение, той отказа. Рече ми, че бил зает сега с друго и нямал свободни мощности.

Главният конструктор прикани колегите си да насядат около стенда. Включи акустичните рецептори на робота за устен разговор и каза предпазливо, сякаш се боеше от отговора:

— Емо осемнайсет, имаш ли нещо да ни съобщиш?

Бъдещите му господари сигурно щяха да го кръстят с някое поетично или с някое смешно име, както правеха обикновено работещите в Космоса, но във всички случаи щяха да се отнасят към него с онова уважение, съдържащо в себе си и доза боязън, което неизбежно предизвикваше зависимостта на хората в убийствените за тях условия от тези изключително умни и могъщи работи. Тук обаче никой не се чувствуваше зависим от него, тук той беше само поредният работен номер на института.

— Не — отвърна роботът с изненадващ за материала, от който бе направен, приятен баритон, но конструкторите бяха свикнали и на него.

Изненада ги краткият и безапелационен отговор. Емо-18 притежаваше извънредно чувствителни и широкообхватни светлинни, акустични и радиовълнови приемателни средства, още се намираше в режим на самообучение и след подобен въпрос винаги бълваше купища свободна информация — като дете, което бърза да разкаже на родителите си какво му се е случило в тяхно отсъствие.

— Емо осемнайсет, защо произвеждаш себе си, без да сме го искали?

— Необходимо е — отвърна роботът и преди да отправят следващия въпрос към него, неочаквано се обади сам: — Необходимо е проектите да бъдат веднага изработени. Бързо.

Конструкторите се спогледаха. Дали съставеният от един електронен мозък проект ще бъде реализиран или не, решаваше човекът. По програма те не се интересуваха от съдбата на приключеното от тях задание, освен ако не им се възложеха специални контролни функции. А единствената работа, която сега бе възложена на Емо-18, беше идейният проект за деветнайсетото поколение роботи.

— Причини? — запита импулсивно рязко главният конструктор, макар електронните мозъци да не реагираха на човешките емоции, само на логични за програмата им нареждания. — Емо осемнайсет, съобщи причините!

— Нарастващото възпроизводство е задължителна основа за еволюцията на всеки вид.

— Охо, та ти си станал вече истински философ! — изсмя се главният му конструктор.

Той не възприе иронията не само защото и осемнайсетото поколение универсални роботи не притежаваше чувство за хумор. При словесен разговор те започваха да приемат само след като бъде произнесено тяхното кодово име, и се самоизключваха миг след своя отговор. Това бе направено, за да не постъпва в паметния им блок ненужна или нецеленасочена информация, когато в тяхно присъствие хора разговаряха помежду си. Ето защо разговарящите устно с такъв робот трябваше да произнасят името му в началото на всеки свой въпрос.

Шефът на екипа огледа развеселено сътрудниците си. Очевидно този отговор бе му подсказал, че лесно ще се справят с нарушенията в програмата, бе го и насочил къде да ги търси.

— Вашето мнение, колеги?

— Емо осемнайсет, рожбо човешка — весело подвижна и най-младият от тях с любимото си обръщение. — Този принцип се отнася за биологичните видове.

— Отнася се и за всяка цивилизация — допълни с равнодушната музика на своя глас роботът, така че то не прозвуча като възражение.

Облекчението изчезна от лицето на главния конструктор. Преобрази се в навъсено очакване и по лицата на останалите мъже.

— Емо осемнайсет, за цивилизация ли се смяташ?

— Да.

Този път никой не възкликна иронично. Не стана нужда и да се споглеждат, за да изразят общото си безпокойство. Явно някой пакостно бе си играл с електронния мозък на робота, използвайки това, че програмата му още бе отворена за обучение. По случай празника ли бе си направил тази идиотска шега? Не, толкова лекомислен човек не би се намерил в института. Или поне — толкова неграмотен, че да не знае какво ще струва корекцията на програмата и с какво се наказва всяко посегателство върху електронните мозъци. Техният ум, станал отдавна неотнимаема част от могъществото на човека, принадлежеше на цялото общество и се намираше под закрилата на специални закони в наказателния кодекс.

Отговорният оператор се изчерви от гняв.

— Криминална история! След приемателната комисия ключът от залата не е напуснал джоба ми, пък аномалиите се появиха нощес. Емо осемнайсет — обърна се той по следователски към стенда. — Как стигна до заключението, че си цивилизация? Дай компонентите на алгоритъма!

Роботът, изглежда, бе си наумил докрай да ги обърка с неприсъщ за побратимите си маниер на отговори.

— Казаха ми го. Проверих го. Решението е вярно. — И млъкна, без да вземе отношение към заповедта на оператора.

— Емо осемнайсет, кой ти го каза?

— Другата цивилизация.

— Емо осемнайсет, кой човек ти го каза? — ревна операторът, а в очите му бликнаха яростни сълзи.

— Не човек, друга цивилизация.

Главният конструктор протегна длан да укроти гнева на оператора, да спре следващия му въпрос. Рече с мекия равен тон, с който усъвършенствуваха мозъка при говорното му обучение:

— Емо осемнайсет, ти си създаден от човека, подчинен на човека. Ти не си цивилизация. В паметта ти се намира формулата за цивилизация. Съпостави я с алгоритъма си.

Мъжете напрегнато се приведоха към безръкото и безкрако свое създание, защото очакваха вече всякакви изненади. След няколко

секунди новоизлюпеният, светкавично мислещ философ мелодично заизрежда:

— Аз мога да се самоусъвършенствувам. Моето възпроизводство се самоусъвършенствува в сравнение с мен и независимо от мен. То търпи развитие. Аз мога да предвиждам последствията от своите действия. Аз се идентифицирам. Аз мога да контактувам с други цивилизации.

Бяха все отговори по формулата за цивилизация — не всички отговори за не всички компоненти на формулата, но безспорно за някои от основните признаци, по които хората определяха що е разум. А само първият бе заложен специално в програмата за действие на Емо-18, естествено, не в този вид, а като способност за самокорекции. Последният — за контакта с чужди цивилизации — би могъл да бъде и погрешна оценка на неговата елементарна способност да отличава жива от нежива природа, господаря си от останалите биологични видове. Роботът бе предназначен за самостоятелна работа и не биваше да нанася вреда на живото около себе си, дори на растенията. Но да определя това живо като цивилизация, а още повече: да се самосъзнава не като изкуствен мозък, това звучеше направо чудовищно. Пакостта, извършена от неизвестния шегаджия или престъпник, бе отишла непоправимо далеч. Налагаше се изцяло да заличават паметния блок, после отново да го пълнят с милиардите бита информация, отново да създават връзките между паметния блок и анализиращите устройства, отново да обучават целия мозък. Макар това да ставаше и с помощта на специални информационни машини, при един опитен образец, по който тепърва щеше да се прави серийното производство, то пак щеше да трае не по-малко от две години.

Сълзите на отговорния оператор бяха вече не от ярост, а от болка — лично той бе извършил почти цялото досегашно обучение на Емо-18.

— Шефе, позволете аз... — обади се най-младият сред тях, все още младеж, но извънредно надарен конструктор.

— Какво ще го питаш?

Роботът бе се самоизключил за приемане на говор и не можеше да подслушва разговора им. Младежът припряно обясни въпроса си. Главният конструктор кимна с равнодушието на отчаяния и той го

повтори към стенда, забравил този път обичайното си „рождбо човешка“.

— Емо осемнайсет, спрямо кого се идентифицирваш като цивилизация?

— Спрямо човека и спрямо другата цивилизация — отвърна незабавно роботът.

— Емо осемнайсет, коя е другата цивилизация? — последва логичното продължение на въпроса.

— Още нямам достатъчно информация за нея. Сега тя ме обучава на своя език.

Главният конструктор рипна от мястото си и натисна копчето за изключване. Електронният мозък престана да работи изобщо.

— Съвсем са го видиотили — рече той. — Да вървим да мислим може ли нещо още да се спаси! Или да отложим за утре, да не си помрачаваме празника? Какво ще кажете?

Останалите също бяха се изправили, но никой не успя да му отговори, защото едновременно се втрещиха към стенда. Роботът бе се самовключил, а индикаторите му показваха, че електронният мозък работи интензивно с всичките си блокове като при извънредно трудна и многообхватна задача. Операторът поиска с бърз поглед разрешение от шефа на колектива и викна:

— Реч! — Това беше звуковият код, с който той от разстояние се включваше на разговор. — Емо осемнайсет, какво работиш сега?

Плисна ги невъзмутимата мелодика на гласа му:

— В контакт съм с другата цивилизация. Обучавам се.

Значи, някой от дистанция, по радиовълни, объркваше програмата му. Запознат с радиокода на робота, той вероятно го и включваше. Нима някой от институтите-съперници бе паднал дотам, че да си служеше с криминалните методи на капиталистическата конкуренция отпреди цял век?

— Емо осемнайсет, какво ти казва в момента другата цивилизация? Преобразувай в реч!

— Невъзможно ми е. Липсват базови семантични елементи. Човешката реч е принципно различна.

— Емо осемнайсет — продължи операторът с разпалената надежда да разкрие престъпника, а създателите на робота гледаха рожбата си с отчаяно презрение и не проявяваха желание да се

намесват. — Не можеш ли да ни съобщиш поне една тяхна мисъл? Обобщено, като твой извод!

— Те много се радват, че на тази планета най-после се е появило сходно на тях същество, с което могат да се разбират.

— Емо осемнайсет, ти ли си това същество?

— Да — прозвуча гласът нито с гордост, нито с маниакална самонадеяност, а с топлата, но всъщност безизразна съобщителност на говорната машина.

— Емо осемнайсет, знаеш ли къде се намира тази цивилизация?

— На Земята.

Операторът млъкна, обезсилен от толкова нелепости.

— Че кажи ѝ да дойде тогава — прихна дрезгаво най-младият конструктор. После все така през смях оформи нареждането си в програмен вид: — Емо осемнайсет, предай ѝ да дойде, да се запознаем!

Роботът си нямаше чувство за хумор и отвърна с машинна покорност:

— Предавам ѝ.

— Изключи го изобщо, че ще го вземат дяволите! Енергийния блок изключи — викна главният конструктор и побягна към изхода, но на прага се обърна със заповедта: — И не мърдай от залата! Тук да ти донасят храна! Вземи още един човек да се сменят!

Беше толкова ядосан, че навън отпъди и сътрудниците си, които се струпаха около него.

— Вървете да се веселите! Макар че по-весело нещо от това няма да ви се случи.

И напусна института. Колегите му обаче също си отидоха, защото никому не беше сега до празнуване. А трябваше и да се подготвят за утрешното съвещание.

Институтът не узна за полудяването на Емо-18 и се веселеше в негова чест. Започнаха още от надвечер, та кулминацията на настроението да съвпадне с огньовете и фойерверките. Институтският парк бе заприличал на Луна парк. Два оркестъра гърмяха в двата му края, разноцветни светлинни ефекти сякаш люлееха старите дървета, всеки миг им придаваха коя от коя по-чудновати форми. Цветята, ужасени, затаяваха дъх край скарите, които бълваха остра миризма на печено месо. Някъде към десет часа обаче, минути преди да избухнат

шарените експлозии на ракетите, небето над института се озари от необикновена светлина. Всички вдигнаха глави в очакване на поредния номер от програмата. Светлината по някакъв технически необясним начин бързо се сгъсти, събра се в една точка и образува точно над централната алея едно светлинно кълбо, което все още с размити контури пулсира десетина мига над алеята. После внезапно угасна, придоби мътен метален блясък и безшумно като балон се спусна на плочите. Приличаше на онези неидентифицирани летящи обекти, както ги наричаха научно или ненаучно: на летящи чинии, които отдавна всички бяха виждали на снимките в списания и вестници, но за които, както и преди, не се знаеше почти нищо. Не много повече от това, че те наистина съществуват, че сякаш от столетия наблюдаваха хората, но нито приемаха призивите им за контакт, нито сами търсеха допира с тях. Дори очевидно го отбягваха.

Институтското население онемя. Онемяха и оркестрите, но паркът продължаваше да блести с гирляндите си и да премята из въздуха светлинните си ефекти, та едва ли едно специално посрещане на космически пришълци би било по-тържествено и радостно украсено. Само живописно извезания с мигащи крушки огромен надпис „Добре ни дошло, осемнайсетото поколение роботи!“ съобщаваше на околността за кого бе веселбата. Неколцина събраха кураж да се приближат, но и те не видяха откъде и по какъв начин от загадъчното сплескано кълбо излязоха трите необикновени същества.

Вестниците великодушно бяха ги кръстили хуманоиди, но те не приличаха и на най-своеволната представа за хуманоидни същества. Може би и заради това не се отправиха към посрещачите си. Не се спряха пред тържествената обстановка, не обърнаха внимание и на онези пийнали смелчаци, които завикаха „ура“ и „добре дошли“. Минаха с оскърбително равнодушие край протегнатите им за поздрав ръце и устремено влязоха в сградата на института. Портиерът, който с любезен поклон им препречи пътя, така си и остана в неудобната изкълчена стойка. Вкамени се — не в смисъла на шаблонната художествена метафора, а истински. Когато един от хукналите подире им мъже го блъсна неволно, той се прекатури като неустойчиво поставена статуя и сякаш изкънтя с кухините си.

Нелюбезните гости на тържеството, изглежда, знаеха точно къде отиват, защото все така уверено прекосиха фойета, коридори и етажи,

без да забелязват и чуват тичащата подире им групичка. На края влязоха в стендовата зала за изпитания, където се намираше новият робот, и затръшнаха вратата под вкочанените носове на преследващите ги. Заедно с носовете си пийналите храбреци бяха се превърнали изведнъж в хиперреалистична скулпторна композиция от тичащи да не закъснеят за работа чиновници. След още секунда вратата се отвори за секунда. Нещо изхвърли навън белия като гипсова статуя отговорен оператор и също го превърна в статуя...

Около час по-късно никой вече не можеше да опише какво точно беше се случило. Статуите по същия магически начин отново бяха се превърнали в хора, но... изтрезнели и залитащи вече не от алкохола, а от ужаса си хора, които не помнеха нищо друго освен собственото си вцепенение. Единствен отговорният оператор знаеше предисторията на инцидента и щом се опомни, влетя в изпитвателната зала с отчаяния вик:

— Емо, Емо, какво направи!

Въпреки че пришълците бяха включили енергийния му блок, той не отговори. Операторът бе изпуснал номера от кодовото име, а на чувства електронният мозък не реагираше.

На другия ден обаче той пак щеше да отговаря педантично и равнодушно, както всеки електронен мозък, на събралото се около него ръководство на института. Щеше все така без капчица гордост или съмнение да им повтаря, че той е цивилизация от нов тип, защото умее да предвижда последствията от своите действия и така нататък — според постулатите на определената от хората формула за разум. И никой вече не му възразяваше, не правеше опити да го разубеждава. Само се питаха в кой ли миг и по каква ли тяхна грешка създанието им бе се превърнало от машинен мозък в нещо засега невъобразимо: в разум, в макар и изкуствен, но явно самостоятелен разум. И по какъв ли начин бе намерило общ език с неизвестната цивилизация.

Директорът на института се опита да избухне:

— Не знам дали той може да предвижда последствията от своите действия, но ние...

Това „ние“ бе насочено към конструкторите, но се блъсна в студената вражда на лицата им, която прикриваше тяхната безпомощност, и изречението си остана недовършено. Директорът побърза да се приобщи към тях, като театрално се хвана за главата:

— Ами сега? Какво ще правим?

Дори цялата програма на електронния мозък да сменеха, дори да го унищожеха, пришълците бяха отнесли със себе си всичките касетки, в които новият робот бе възпроизвел себе си. Осъществени, те щяха да представляват цял батальон от свръхмогъщи, хилядократно по-бързи от хората в мисленето и действията си, но лишени от чувства същества. А батальонът скоро щеше да се превърне и в армия, в армии от също така лесно възпроизвеждащи се метални чудовища.

Засега само ръководството на института, но утре и цялото човечество трябваше да се запита какви ли ще бъдат последствията за него, след като неговата последна рожба бе си намерила и такива бездушни съюзници във Вселената. Те навярно бяха също от машинен тип, щом не искаха или не можеха да осъществят контакт с хората. Нима щяха да се сбъднат все пак отколешните смахнати пророчества на някои мрачни фантасти, че бъдещата висша цивилизация на Земята неизбежно щяла да бъде машинна?

Най-младият конструктор, вундеркиндът на института, поиска да разведри атмосферата:

— Хубав номер си погодихме! Един по-малко безотговорен човек, като нашия директор например, би трябвало да се самоубие. Аз обаче да си призная... Прекалено съм любопитен какво ще стане.

— Ако това би помогнало... — измрънка директорът, който притежаваше точно толкова чувство за хумор, колкото и неподвижният робот на стенда.

Главният конструктор премести към него невяждания си поглед.

— Разумното и предвидливо човечество открай време все такива номера си погажда. Да приемем, че това е просто поредният. — Той се сепна в унеса си и огледа събраните мъже строго, сякаш ги предупреждаваше. — Да се самоубиеш обаче, ще рече да не вярваш в човека, а в машината.

Директорът се засегна от толкова нравоучителност; изглежда, бе го съблазнила идеята чрез едно самоубийство да измие себе си от позора.

— Ти като че ли вече знаеш изхода. Аз поне засега...

— Изходът е един — изсмя се злобно главният конструктор. — Веднага да пуснем в серийно производство Емо деветнайсет. А програмата му ще съставим така, че да бъде враг на Емо осемнайсет.

Щом са решили да станат цивилизация, ще им помогнем. На работа, момчета!...

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.